

Katowice 17.03.2017

Prof. zw. dr hab. Barbara Czapik-Lityńska
Instytut Filologii Słowiańskiej
Uniwersytet Śląski

Recenzja rozprawy doktorskiej „Fantazmaty erotyczne w chorwackim i serbskim dramacie modernistycznym i ekspresjonistycznym”

Autorka: mgr Agnieszka Cielesta

Promotor: prof. dr hab. Lech Miodyński

Mgr Agnieszka Cielesta jest absolwentką slawistyki śląskiej. Zapamiętałam ją jako bardzo dobrą studentkę, doktorantkę, oraz przez krótki czas wykładowczynią literatury chorwackiej i serbskiej. Studenci bardzo wysoko oceniali Jej zajęcia. Prezentowała wysoki poziom dydaktyki uniwersyteckiej oraz nieczęsto spotykaną życzliwość i cierpliwość. Śladem współpracy ze slawistyką są również Jej publikacje literaturoznawcze i tłumaczenia. Dlatego bardzo się cieszę, że po dłuższej przerwie Pani mgr Agnieszka Cielesta wraca, by przedstawić tekst rozprawy doktorskiej na temat „Fantazmaty erotyczne w chorwackim i serbskim dramacie modernistycznym i ekspresjonistycznym”.

Przedmiotem rozprawy jest fantazmat erotyczny w chorwackim i serbskim dramacie modernistycznym i ekspresjonistycznym. Kiedy na Radzie Wydziału przedstawiano tytuł rozprawy do akceptacji, padła uwaga „o jaki przyjemny temat”. Nic bardziej mylnego. Temat jest trudny, mroczny i złożony. Moderna i ekspresjonizm to czas pod każdym względem skomplikowany i raczej mało radosny. Nowatorskie tendencje

natrafiały na opór, często szokowały, nie były łatwe do zrozumienia. Rzeczywistość społeczna i rzeczywistość literacka przełomu modernistyczno-awangardowego odziedziczyły stare nierozwiązane problemy, do których dołączyły nowe, adekwatne do nowej epistemy, nasyconej ideami egzystencjalizmu i absurdu, poczuciem kryzysu społecznego oraz kryzysu świadomości wzmagającym niezadowolenie i alienację. Dzisiaj wiadomo, że dla literatury był to czas znakomity, bo dzięki niemu wprowadzono oryginalne i nowoczesne teksty, nowe treści, formy artystyczne i poznawcze. Dodam, że jest to mój ulubiony okres, intrygujący i nadal oczekujący na badania. Podjęty temat jest poważnym wyzwaniem badawczym, wymagającym rozległej wiedzy, kompetencji historycznoliterackich i hermeneutycznych. Autorka osadziła temat w zróżnicowanych kontekstach historycznoliterackich i teoretycznych, wpisując się w slawistyczny zwrot kulturowy (szerzej przedstawiony przez Profesor Marię Dąbrowską Partykę w „Pamiętniku Słowiańskim” z 2013 roku). Wyzyskując elementy antropologii filozoficznej oraz psychoanalizy kulturowej, poszukiwała odpowiedzi na pytania o *conditio humana*, o człowieka, jego dzieła, jego kulturę i tradycję. Interpretując wybrane teksty według kluczy historycznoliterackich, traktuje je jako otwarte teksty kultury, oczekujące na dopełnienia krytyki zdolnej te komunikaty odczytać i zinterpretować.

Rozprawa liczy 431 stron. W zasadzie wolę prace skromniejsze objętościowo, bardziej zwarte, jednakże szeroko zakrojony temat wymagał historycznoliterackiego omówienia wielu dzieł i perspektyw badawczych, oraz szczegółowej eksplikacji zagadnień fantazmatu. Z jakiegoś powodu prace doktorskie i habilitacyjne znacznie powiększają objętość. To że stają się coraz bardziej hermetyczne wynika z przyjmowania specjalistycznej perspektywy badawczej i jest uzasadnione. Poszerzanie objętości grozi

jednak ograniczeniem kręgu odbiorców. Wygrać mogą tylko publikacje cenne merytorycznie i interpretacyjnie, wnoszące nową wiedzę, a przede wszystkim ciekawe. Łatwiej utrzymać uwagę czytelnika na 200 stronicach aniżeli na 450. I niewielu autorów wielkich formatów budzi fascynację czytelników. Muszę przyznać, że rozprawa mgr Agnieszki Cielesty imponuje mi nie tylko swoją objętością (uzasadniona), ale ogromną konsekwencją analityczno-interpretacyjną, dzięki której omawiane dramaty prezentowane są w różnych perspektywach badawczych.

Spis treści rozprawy zapowiada interesującą konceptualizację złożonych zagadnień literaturoznawczych, wymagających sporego doświadczenia i rozległej wiedzy. Autorka zajmuje się dramatem moderny i ekspresjonizmu, które wyznaczają nowoczesny paradygmat estetyczny i poznawczy. Zmieniająca się literatura wymaga zastosowania nowej metodologii. W skrócie powiem, że w rozprawie dominuje ogląd historycznoliteracki, komparatystyczny, hermeneutyczny. Jak w nowoczesnej komparatyście hermeneutycznej, mamy do czynienia z otwartą propozycją interpretacyjną, antysystemową, dość swobodnie traktującą różne praktyki czytania. Takie podejście umożliwiło Autorce poruszanie się po przestrzeniach różnych kontekstów, przy zachowaniu logicznej spójności wywodu. Biorąc pod uwagę ogromny zakres literatury podmiotowej i przedmiotowej oraz spójność wywodu nie będę formułować żadnych uwag ani do interpretowanego materiału (poza jednym zarzutem spowodowanym nieobecnością twórczości Janka Policia Kamova), ani do sposobów jego konceptualizacji. W pełni akceptuję temat (jest świetny) i jego opracowanie, choć oczywiście z mojej subiektywnej perspektywy widzę też pewne luki interpretacyjne, które są wynikiem innych oczekiwań wobec kluczowego repertuaru problemów i pytań.

We **Wstępie** czytelnik otrzymuje elementarne informacje o stosowanych pojęciach (zwłaszcza o semantyce pojęcia fantazmatu), sposobie opracowania tematu, stanie badań nad dramatem chorwackim i serbskim doby moderny i ekspresjonizmu, wybranej metodologii i wybranych twórcach. Autorka wyjaśnia kryteria wyboru autorów i metodologii (w szczególności krytyki psychoanalitycznej i perspektywy hermetycznej, umożliwiającej rozumienie postaci i człowieka przełomu modernistyczno-ekspresjonistycznego). Jak pisze na s. 7 „Celem rozprawy jest dokonanie wielowymiarowej interpretacji mającej wykazać niezwykłą złożoność tego wymagającego naukowo tematu. Interesować nas będzie w szczególności postać literacka – najczęściej kobieca jako jądro i podstawa /wszelkich/ scenariuszy o charakterze fantazmatycznym oraz analiz językowego kształtu tekstu, mająca na celu wyłonienie wewnątrztekstowych napięć i powiązań, jakie odsłania dialog prowadzony między postaciami, dialog autora z czytelnikiem i w końcu z tradycją kultury, z której wyrasta. ” Propozycja interpretacji hermeneutycznej wydaje się w rozprawie przekraczać rozumienie tekstu jako tekstu kultury i językowego zdarzenia komunikacyjnego. Kolejne rozdziały pracy wskazują bowiem nie tyle na komunikacyjny aspekt języka, ile na ukryty potencjał komunikacyjny umysłu, prezentujący nieuchwytny, Inne, zaskakujące, wyrażone w fantazmacie, umykające świadomości racjonalnej i potocznej percepcji. Przełom modernistyczno-awangardowy oznacza odkrycie nowych problemów w literaturze i nowej hermeneutyki psychoanalitycznej.

Wstępne uwagi wprowadzają zatem w koncepcję i główne założenia pracy, prezentują również zawartość kolejnych rozdziałów. Rozprawa składa się z dwóch rozdziałów teoretycznych i trzech analityczno-interpretacyjnych.

Rozdział I **Pojęcie fantazmatu. Rodzaje struktur fantazmatycznych** liczy 19 stron i stanowi próbę uporządkowania pojęć i struktur fantazmatycznych. Posługując się różnymi słownikami, tekstami filozoficznymi, psychologicznymi, socjologicznymi, kulturoznawczymi i literaturoznawczymi, Autorka konstruuje własną propozycję terminologiczną i definicyjną. Takie uporządkowanie jest konieczne, by zrozumieć zróżnicowanie fantazmatu oraz sposoby prowadzenia interpretacji. W największym stopniu doktorantka wyzyskuje prace Marii Janion, która z kolei preferuje ustalenia Zygmunta Freuda. Osobiście wolę dalszy ciąg w rozwoju myśli psychoanalitycznej (Junga, Fromma, Bettelheima czy Lacana.), która pojawia się w drugiej części rozprawy. Nie zabrakło też przywołania sławistycznych studiów podejmujących problemy wyobraźni fantazmatycznej. W kręgu zainteresowań znalazły się różne prace penetrujące teorie fantazmatu, także w literaturach słowiańskich, zwłaszcza w literaturze polskiej. Na uwagę może zasługiwać - chyba niedostrzeżona - praca zbiorowa *Fantazmaty i fetysze w literaturze polskiej XX (i XXI wieku)* (redakcja naukowa: Jagoda Wierzejska, Tomasz Wójcik. Andrzej Zieniewicz), Warszawa 2011. Nie ma wszak potrzeby poszerzania literatury przedmiotowej, która i tak jest ogromna i z tej racji niemożliwa w pełni do wyzyskania. Literatura przedmiotowa jest w moim przekonaniu imponująca i bardzo starannie dopełniona wiedzą historycznoliteracką.

Po wstępnym uporządkowaniu pola badawczego i skonstruowaniu języka metodologicznego wraz z preferowaną terminologią, Autorka prezentuje prawie 30 stronicowy rozdział drugi **Dominacja fantazmatów erotycznych a kontekst historyczno-kulturowy**. Rozdział składa się z 2 części. Pierwsza **Fantazmaty erotyczne a klimat i myśl filozoficzna epoki** wskazuje epokę moderny jako źródło fantazmatycznych scenariuszy,

podejmujących kluczowe dla tamtego okresu wyobrażenia o kobietach, męskie obsesje, lęki i fascynacje. Autorka nader szeroko opisuje kulturowy proces demonizacji miłości, wprowadzając w fantazmat (mit) kobiecości demonicznej. Kobieta demoniczna pojawia się w literaturze moderny w zakresie wcześnie niespotykanym. Dlatego można mówić o modernie jako epoce wyzwania fantazmatów erotycznych i wyobraźni fantazmatycznej. Psychoanaliza jest w gruncie rzeczy dzieckiem modernistycznej rewolty, podobnie jak awangarda. Druga część **Teatr chorwacki i serbski na początku XX wieku** to krótka (nie taka krótka, bo licząca 22 strony) historia teatru przełomu modernistyczno-awangardowego, uwzględniająca zagadnienia przemiany teatru i dramatu, wraz z pojawieniem się takich twórców jak m.in. Ivo Vojnović Milan Begović, Janko Polić Kamov, Miroslav Krleža, Milos Crnjanski czy Ljubomir Micić. Historycznoliteracki opis sytuacji dopełnia obraz rzeczywistości społecznej, kulturowej i wyobraźniowej. Według mnie na szczególną uwagę zasługuje twórczość Janka Policia Kamova, który jest chyba pierwszym pisarzem południowosłowiańskim zwracającym uwagę zarówno na strukturę rzeczywistości jakiej nie sposób zaakceptować, jak i na strukturę fantazji (w tym fantazji poetyckiej) i fantazmatów jako na fałszywą świadomość, wymagającą obnażenia i demistyfikacji (wiersz *Poezija*, mówiący o zwodniczości fantazmatu poetyckiego i erotycznego). W tym miejscu powinno się pojawić pytanie o możliwość wyjścia z fantazmatu, o możliwość odczarowania wyobraźni, wyjścia z jaźni, której jedność (i całość – podlegająca w procesie modernizacji coraz większemu rozbiciu) gwarantuje strategię obronnej imaginacji.

Kamov należy do nielicznych nowoczesnych twórców, którzy próbują wyjść z fantazmatu, zaświatów, natchnienia, by skupić uwagę na bycie i na ontologii bytu realnego, na życiu. Ale jego próba jest

traumatyczna i nie niesie wyzwolenia. Zostawia wielką pustkę w świadomości zagubionego, osamotnionego podmiotu. Zrozumienie kulturowej pozycji Kamova wymaga uwzględnienia jego poezji, w której można poznać sytuację podmiotu twórczego jako tego, który pracuje z Innym i który w gruncie rzeczy nie wie z jakimi energiami pracuje i co nim kieruje. Kamov nie przekreślił informacji płynącej z nieświadomej fantazji, ale zwrócił uwagę na jej etyczną nieprzewidywalność. Tym samym na konieczność wzmocnienia etyczności wybierającego podmiotu. Jego fantazmatyczny teatr roi się od postaci nieoczywistych, szalonych, nieszczęśliwych, pokazując słabość bytu, słabość człowieka i społeczeństwa. O twórczości Kamova przeczytałabym więcej, bo jest pierwszym pisarzem, który stanął oko w oko z fantazmatem (także fantazmatem erotycznym) i jego miejscem w kulturze. Rozumiem wszak, że wymagałoby to od Autorki uwzględniania różnych aspektów fantazmatu, a także tekstów innych niż dramaty, przede wszystkim liryki, która jest bardzo wysoko rozwiniętym rodzajem literackim w dorobku Słowian południowych. Poezja podejmuje i rozwija również fantazmat kobiety zbawczyni, miłości wiecznej i zbawiającej, która jest drugą stroną podjętego przez Doktorantkę tematu i pojawi się w dalszej części rozprawy. Fantazmatyczne postacie martwej ukochanej płyną z tego samego źródła – fantazji, snu, nieświadomości. I również są w pracy uwzględniane. Interpretacje fantazmatów zbliżają się często do krytyki tematycznej, podejmującej analizę motywów, wątków, tematów.

Rozdział trzeci **Motyw *femme fatale* jako podstawa fantazemu kobiecości demonicznej** liczy 117 stron i traktuje o dramatach Frana Galovicia, Mirosłava Krleży, Ivo Vojnovicia i Miloša Crnjanskiego. Ponieważ ta część pracy jest zdecydowanie historycznoliteracka utrzymałabym perspektywę historycznej chronologii, zajmując się najpierw

modernistycznym dramatem Vojnovicia. Uwzględniłabym przynajmniej jako kontekst porównawczy fantazmatyczną postać Władczyni z dramatu *Imperatrix* (por. postać kobiety w koronie z modernistycznego wiersza Dučicia *Zalazak sunca*). Postacie zbawcze (prezentujące miłość metafizyczną i wybawiającą; por. s. 70) mają często rodowód mityczny i są innymi inkarnacjami nieświadomości, lepszymi wariantami fantazji demonicznej. W rozbudowanym rozdziale historyczno-literackim (a tak odbieram rozdział III, nasycony ogromną ilością informacji), z dominującą perspektywą krytyki tematycznej, problem zbawczego fantazemu kobiecości demonicznej (tutaj w neutralnym aksjologicznie znaczeniu Innej rzeczywistości lub raczej nierzeczywistości) wydaje się dość istotny. Stanowi też ważny sygnał pojawiania się komunikacji innej niż kulturowa. Przykładem może być wiersz Branka Radičevicia o martwej ukochanej, przychodzącej pod postacią dźwięku („nje više nema to je bio zvuk” – *Tuga i opomena*); dźwięk dla niektórych formacji artystycznych (w tym dla nadrealizmu) jest podstawą struktury bytu (nadrzeczywistego, absolutnego). Metafizyczny zbawczy aspekt miłości podnosił Laza Kostić w wierszu *Santa Maria della Salute*. A zatem demonizm miłości i fantazem kobiecości demonicznej może przybierać ambiwalentne oblicza, które naznaczają różne tradycje literackie.

Rozdział trzeci składa się z trzech podrozdziałów właściwie osadzających i tematyzujących dramaty, które Doktorantka starannie przedstawia. Biorąc pod uwagę mocne ugruntowanie w literaturze przedmiotu, nie mam nic do dodania w kwestiach interpretacji. Natomiast perspektywa krytyki fantazmatycznej jest w tym rozdziale prezentowana raczej skromnie (dotyczy rozdz. III. 1 **Obsesja Salome – Tamara Galovicia i Saloma Miroslava Krleży** **Od tańca Salome do wizji *dance macabre* – Kraljevo Miroslava Krleży**, ale wpisuje się w bardzo solidne,

szczegółowe omówienie dramatu i jego historyczno-komparatystycznych kontekstów. W rozdziale III.3. **Między donżuanizmem a fatalizmem – Gospodja sa suncokretom Ivo Vojnovicia i Maska Miloša Crnjanskiego** szczegółowe interpretacje dramatów poparte są licznymi odwołaniami do problematyki fantazmatu warunkującego tożsamość i spójność postaci. Tłumaczenie dramatu Crnjanskiego poparte jest tekstami prozatorskimi (*Wędrówki*), co dodatkowo wzmacnia wnioski z interpretacji postaci kobiet i ich umiejscowienia w wyobraźni mężczyzn. Kończąc przegląd i charakterystykę postaci kobiet fatalnych Doktorantka dopowiada, że stanowi on „jedynie wybór spośród najbardziej znanych protagonistek dramatów okresu, stanowi zatem w dalszym ciągu punkt wyjścia kolejnych rozważań, dyskusji i poszukiwań.”(s.173). Autorka udowadnia, że jest gotowa podjąć kolejne wyzwania, lecz rezygnuje z nich „ze względu na małą reprezentatywność w dramacie badanego obszaru” (s.174). Wniosek podsumowujący brzmi: „Sprowadzona do swej cielesności kobieta skazana jest na bycie czymś fantazmatem lub życie w obrębie własnego fantazmatu – wyjście poza fantazmatyczny krąg wyobraźni każdorazowo skutkuje tragedią.” (s. 176).

Rozdział czwarty **Erotyczno-mortalistyczne scenariusze fantazmatyczne** jest największy. Liczy aż 160 stron. Składa się z czterech podrozdziałów 1. **Śmiercionośna siła fantazmatu – Pred smrt Frana Galovicia**, 2. **Fantazmat jako reakcja na hekatombę śmierci – Objavljenje Milana Ogrizovicia**, 3. **Fantazmat jako osvajanie sytuacji choroby i śmierci – Pustolov pred vratima Milana Begovicia**, 4. **Obsesja miłości osiągalnej jedynie poprzez śmierć – Drmaske gatke Ranko Mladenovicia**. Tak jak w poprzednich rozdziałach dramaty są prezentowane w dłuższej perspektywie historycznoliterackiej. Autorka podąża dwiema drogami. Jedna prowadzi do szczegółowych interpretacji

prezentowanych dramatów i poszerzenia wiedzy czytelnika o dramacie chorwackim i serbskim. Druga do eksplikacji treści fantazmatycznych, które w tym rozdziale również zostają pogłębione. Dzięki bardzo dobrej korelacji dwóch dyskursów (o dramacie i o fantazmacie) rozdział ten jest przyjazny dla czytelnika. Nie nuży, zaciekawia, skłania do myślenia. Być może oniryczna struktura omawianych dramatów stanowi też intrygujący, tajemniczy czynnik. U Galovicia fantazmat śmierci powstaje na podstawie przeżyć głównego bohatera, jego doświadczeń (w tym doświadczenia konfrontacji z duchem zmarłej żony) i jego świadomości kumulującej lęki i uprzedzenia oraz strach przed Thanatosem. Analitycznie omawiane dramaty pokazują, że ich oniryczna struktura dopełnia strukturę fantazmatyczną, czyniąc ją coraz bardziej problematyczną. Na marginesie lektury pojawia się ważne pytanie czy fantazmat jest dla człowieka niebezpieczną pułapką czy raczej pełni funkcję terapeutyczną, bo oswaja sytuacje nieznane, graniczne, wzbudzające przerażenie. Omawiając dramaty Ogrizovicia i Begovicia, Autorka pokazuje ich zróżnicowany charakter, tłumaczy rzeczywistość fantazmatu – w nawiązaniu do myśli psychoanalitycznej - jako „szczególną formę egzystencji” (Freud), „rodzaj realności” (Freud, Janion), „wytwór iluzoryczny” (Freud, Głowacki), „wytwory rzeczywistości wewnętrznej, o swoistej etiologii i zdolności wpływania na realne” (Jung). Uwzględnia relacyjność fantazmatu względem mitu i możliwość wpływu na formowanie tożsamości człowieka, a nawet narodu. Na uwagę zasługują również fragmenty poświęcone relacjom fantazmatu, marzenia, snu, poezji. Bardzo podoba mi się omówienie fantazmatycznych scenariuszy z dramatu Begovicia i skorelowanie interpretacji z ustaleniami współczesnej hermeneutyki psychoanalitycznej (Lacan, Žižek, oraz Freud w rozwinięciu Habermasa czy Ricoeura). Liczący 71 stron ostatni podrozdział poświęcony Mladenoviciowi jest również bardzo wzbogacający w wiedzę o dramacie

ekspresjonistycznym, pokazanym w relacjach do kluczowych motywów serbskiej tradycji literackiej, ale z perspektywy psychoanalitycznej interpretacji konfliktu fantazmatów, konfliktów wewnętrznych naznaczających bohaterów.

Ostatni piąty rozdział rozprawy **Walka z płcią czy walki płci – od fantazmatu chuci do religii miłości** traktuje o fantazmatycznej ontologii w dramacie Mirosława Krležy *Adam i Eva* oraz w dramacie Ljubomira Micicia *Istočni greh*. Dwie ważne postacie literatury, wyraziły w scenariuszach dramatu fantazmatyczne idee przynależące już do epistemy ekspresjonizmu. Ten ważny rozdział, bliski też moim zainteresowaniom, stanowi ostatnią interpretację i zamknięcie problematyki fantazmatu erotycznego w dramacie chorwackim i serbskim. Kończąc moje uwagi recenzyjne, oddam głos Autorce, która sama najlepiej podsumowuje swój analityczny wywód: „Ostatni etap ekspresjonizmu to próba wyjścia z bolesnego i traumatycznego impasu poprzez redefinicję kategorii miłości czy wolności oraz próbę wcielenia w życie utopijnej odnowy człowieka, która najpełniejszą realizację znalazła w rozpoczynającym zenitystyczną twórczość Micicia dramacie *Istočni greh*.”

Przygoda z XX-wieczną ideą nowego człowieka jeszcze się nie zakończyła, tak jak nie zakończyła się walka o podmiot. Dla Freuda fantazmat oznaczał strukturę organizującą podmiot. Celem Freuda była konceptualizacja autonomicznego i zintegrowanego podmiotu, który miał być efektem kulturowego kształtowania podmiotowości i procesualnego oswajania fantazmatów. Lektura rozprawy inspirowała do refleksji nad ambiwalencją fantazmatów oraz do stawiania pytań czy subiektywne oswajanie fantazmatów jest możliwe i czy od fantazmatu można się wyzwolić, czy raczej można go tylko oswoić dzięki racjonalnemu i

etycznemu rozumieniu? I przez to rozumienie zbudować dystans. Pod warunkiem, że rozumienie jest w ogóle możliwe.

W trakcie lektury kolejnych rozdziałów, które współtworzą rozprawę, (ale mogą funkcjonować jako osobne studia nad dramatem) wielokrotnie myślałam, że Pani Profesor Maria Bobrownicka byłaby bardzo szczęśliwa, pozyskując tak znakomitą badaczkę do swoich projektów badania dramatu słowiańskiego.

Z przyjemnością zapoznałam się z mgr Agnieszki Cielesty rozprawą o dramacie, o fantazmacie, o postaci kobiety w ujęciach mityczno-fantazmatycznych, z rozprawą dającą wgląd w proces historycznoliteracki i przeobrażenia wizerunku kobiety w świadomości kulturowej, także w świadomości mężczyzn, autorów i bohaterów interpretowanych scenariuszy fantazmatycznych, literackich oraz egzystencjalnych.

Zamykając wyżej sformułowane uwagi o ocenianej pracy doktorskiej mgr Agnieszki Cielesty, mogę z pełnym przekonaniem uznać rozprawę za wyróżniającą i zasługującą na opublikowanie (po spełnieniu wymogów redakcji tekstu). W moim przekonaniu jest to jeden z lepszych doktoratów sławistycznych. Wnosi istotną wartość merytoryczną i stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego - erudycyjne i nowatorskie.

Rozprawa mgr Agnieszki Cielesty spełnia jednoznacznie wszystkie wymagania Ustawy (określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku) stawiane tego typu pracom, wnioskuję zatem o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Wnioskuję też o wyróżnienie rozprawy.

Barbara Czapka-Litwin